

Mahir İz Hocamızdan Âkif Tanımı:

"Çelik Karakterli İctimaî Mürşidimiz"

İsmail Lütfi Çakan

Giriş

İstiklâl Marşımızın 12 Mart 1921'de Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde kabulünün 100. yılı olması dolayısıyla 2021 "İstiklâl Marşı ve Mehmed Âkif Yılı" olarak kabul ve ilan edildi. Bu vesile ile resmî-sivil muhtelif kurum ve kuruluşlarca değişik düzey ve içerikte kültürel etkinlikler düzenlenmektedir. Yıl boyu bu faaliyetler sürecektir.

İslâm şâiri merhum Mehmed Âkif Ersoy, İstiklâl Marşı ve dolayısıyla *Safahat* üzerinde gerçekleştirilecek anma ve anlama merkezli etkinlikler, hiç kuşkusuz kültürel açıdan milletimiz ve özellikle gençlerimiz için yüz yirmi senelik geçmişimizin yaşanmış gerçeklikleri ve gelecek yıllarımız hakkında ciddi ve faydalı değerlendirme ve perspektifler ortaya koyacaktır. Milletçe ve ümmetçe yakın tarihimizle Âkif ve *Safahat* merkezli olarak yeniden yüzleşmek, olan-bitenleri Âkif'in ifadeleriyle değerlendirmek, istiklâl ve istikbalimiz için tedbirler ve projeler geliştirmekle sonuçlanacaktır diye ümit ediyorum.

Bu vesile ile ve özellikle Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Kur'an Kursu öğrencileri arasında gerçekleştirilecek kültürel etkinliklerde *Âkifçe* kitabımın değerlendirmeye alınması tavsiyesi üzerine belki bana da bir yerlerde görev düşer diye yeniden Âkif ve *Safahat* okumaları yapmaya başladım. Pek tabii olarak *İstiklâl Marşı* ve *Safahat* sebebiyle değişik açılardan merhum Âkif ile ilgili pek değerli tanım ve değerlendirmelere rastladım. Ancak bunlar arasında bir tanım vardı ki okuyup geçmem mümkün değildi, doğru da olmazdı.

Sözünü ettiğim tanım, Âkif merhumu pek yakından ve çok iyi tanıyan muhterem Mahir İz (v. 1974) hocamıza aittir. Mahir Bey hocamız, *İstiklâl Marşı*'nın kabulünün 50. yılı dolayısıyla yazdığı yazıda¹

¹ Yeni Asya Gazetesi, 26 Mart 1971; *Üstadım Mehmed Âkif*, s. 317-319

Âkif için "**O çelik karakterli içtimâî mürşidimiz**" diyordu. Bir anda bu tanım ve tespitin, şimdide dek Âkif ile ilgili okuduğum değerlendirmeler arasında en özgün, en veciz ve en kapsamlı tanımlama olduğunu, fakat aynı zamanda her nedense pek kimsenin dikkatini çekmemiş bulunduğunu fark ettim ve üzerinde düşünmeye başladım.

Bu arada muhterem Prof. Dr. H. Kâmil Yılmaz Bey'den de Tasavvuf Dergisi'nin "Mahir İz'e Armağan sayısı" yayımlanacağını öğrendim. Bu bilgiyi hoş bir tevafuk olarak yorumlayıp hocamızın söz konusu tanımına yönelik düşüncelerimi bu sayıda okuyucularla paylaşmaya karar verdim.

Bana göre **tek başına bir cemaat** olan Âkif merhum, tüm bağ ve bağlantılardan uzak, kendi inancının adamı ve fikrinin kabadayısı bir kimliktir. Ona şimdi bir de tekkesi, dergâhı, müridi, külahı olmayan içtimâî mürşid kimliğini eklemek gerekiyordu. Çünkü o, ahrârdan bir üstad olarak hayatıyla dünümüzde, fikirleriyle günümüzde ve istikbâlimizde -Mahir İz hocamızın pek yerinde tanımıyla- gerçekten "**çelik karakterli içtimâî mürşidimiz**"di.

Âkif merhum bu tespitin ortaya koyduğu işlevi, büyük sıkıntı ve üzüntülerle geçen hayatı boyunca sürdürmüş ve öyle görünüyor ki gelecekte de sürdürmeye devam edecektir. "**Âsım'ın nesli**" onu hep bu çerçevede görecek, değerlendirecek ve rehber/mürşid bilecektir. Ömrünün son yıllarından itibaren resmî olarak onu unutturma girişimlerine rağmen, milletçe değişik seviye ve çerçevede sürdürülen ve giderek yoğunlaşan Âkif'i anma ve anlama faaliyetleri ve nihayet resmen bu senenin "İstiklâl Marşı ve Mehmed Âkif Yılı" olarak kabul edilmesi, sözünü ettiğimiz **içtimâî mürşid** gerçeğinin açık ve resmî delilidir.

İçtimâî Mürşid

Mahir İz hocamız sözünü ettiğimiz yazısında "**çelik karakterli içtimâî mürşidimiz**" tesbitine şu cümleleri eklemektedir: "Her zaman her yaptığı işte olduğu gibi marş yarışmasında da memleket birincisi oldu. O hiçbir zaman birincilik dâvasında değildi. Ancak birinciler arasında olmak ister, ikinci sıraya düşmek istemezdi."²

---

² *Üstadım Mehmed Âkif*, s. 318 (İstanbul, 2014)

Hocamız bu ifadeleriyle, "**Allah, sizden birinizin bir iş yaptığı zaman onu sağlam (güzel, standartlara uygun, birinci sınıf) yapmasından hoşnud olur**"³ hadis-i şerîfi kapsamında hem Âkif merhumu tanımlamakta hem de her kesime örnek ve rehber bir kimliği önümüze koymaktadır.

Esasen "**içtimâî mürşid**" tespiti, teori/söylem mürşidi değil, pratik/eylem mürşidi, bir başka anlatımla "**temsîlî irşat üstadı**" demektir. Toplumlara örnek ve önder olarak takdim edilecek kişilerde bulunması gerekli en önemli ve en önde gelen özellik, **çağrısını önce bizzat kendisinin yaşamış olması** yani pratik/amelî bir hayata sahip bulunmasıdır.⁴

Safahat'ın hacmine bakıp Âkif merhumun sadece söylemle yetinmiş biri olduğu sonucuna varılamaz. Tam aksine Âkif, bizzat yaşadığı, tanıklık ettiği ve duyduğu sosyal olayların geçmiş gelecek safhalarını, neden ve sonuçlarıyla birlikte *Safahat*'ta nazmen değerlendirmiştir. O, irşadını **Kitap, sünnet, iman, ilim-ma'rifet, fazilet ve sa'y merkezli olarak şiirle gerçekleştirmiştir**. Bu müstesna durum, devrin şâirleri ve uleması arasında sadece Âkif'e ait bir özellik ve ayrıcalıktır.

Merhum Mahir İz hocamız, Âkif'in 25. vefat yılı dolayısıyla 22 Mart 1962 tarihinde İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde düzenlenen anma toplantısında da şu değerlendirmeyi yapmıştır: "Yedi cilt *Safahat*'ında, içtimâî hayatımızı, milli tarihimizi, renk renk aksettirmiş olan bu büyük adam, **içtimâî en büyük rehberimizdir**. Yapmış olduğu tahliller, öne sürdüğü iman ve vicdan prensiyleriyle, gençliğin yoluna meş'aleler tutmuştur. Basın âleminde 25 yıldır hakkında birçok yazı yazılan, en çok eser verilen, en çok söz söylenen Mehmed Âkif'in mazhariyetine hiçbir şâirimiz ulaşamamıştır. Bu hal, onun ruhlara ne büyük tesir yaptığının pek canlı bir delilidir."⁵

Mahir İz hocamızın 1962'de "**içtimâî en büyük rehberimiz**", 1971'de "**çelik karakterli içtimâî mürşidimiz**" tanımlamasında bulunması, kendisinin yerine göre aynı fikri farklı ve uygun kelimelerle ifade etmekteki üstadlığı yanında ülkemizin sosyal şartlarındaki

³ Bk. Beyhaki, *Şuabu'l-iman*, IV, 334-335 (Beyrut, 1990)

⁴ Diğer özellikler için bk. S. Nedvi, *Hiz. Muhammed hakkında Konferanslar*, s. 51 vd. (trc. O. Keskioglu, Ankara, 1967)

⁵ Üstadım Mehmed Âkif. s. 65

değişme ve gelişmeyi de yansıtıyor gibidir. Zira hoca rahmetli, Yüksek İslam Enstitüsü'ndeki Hitabet ve İrşat derslerinde bize toplumda huzursuzluğa sebep olmadan gerçeği söylemenin yolunu bulmak gerektiğini, bunun irşat görevlilerinin yetişmişliğiyle alakalı önemli bir konu olduğunu söyler ve "şeriat" demekten sıkıntı doğacaksa "hak" deyiniz, diye misal verirdi. Kendisi de Âkif merhum için önce 1962'de İstanbul Üniversitesi'nde yaptığı konuşmasında "içtimâi rehberimiz" demiş, on yıl sonra gazeteye yazdığı yazıda ise, "içtimâi mürşidimiz" nitelemesinde bulunmuş, böylece bize derslerde yaptığı uyarı ve tavsiyesini bizzat fiilen uygulamış ve örneklendirmiş gözükmektedir. Hocanın bu tavrını, söylem-eylem uyumu tutarlılığı meziyyetinin ve "muktezây-ı hâle göre ifâde-i merâmda bulunma" üstadlığının güzel ve pek anlamlı bir göstergesi olarak değerlendirmek mümkündür diye düşünmekteyim.

Merhum Mahir hocamızın yukarıda ifade ettiği gibi *Safahat*, mevcut içeriğiyle millet, ümmet ve dünya çapında hayat safhalarının, kesitlerinin tespit, teşhis ve tedavisi ile ilgili uyarı ve teklif temelli ve fiilî yönü ağır basan mümince değerlendirmeler hazinesidir. Yine *Safahat*, "**Allah'a çağırın, çağırısıyla uyumlu güzel işler yapan ve ben müslümanladanım diyenden daha güzel sözlü kim vardır?**"⁶ âyet-i kerimesinde vurgulanan **söylem-eylem uyumunun, mü'min tavır ve duruşunun şiir ve edebiyat alanındaki nadir örneklerindedir**. Bu sebeple hocamızın Âkif merhum için yaptığı "**çelik karakterli içtimâi mürşidimiz**" tanımlaması bihakkin sahibini bulmuş ve hedefine ulaşmış olmaktadır.

Diğer taraftan Âkif merhum dini, iman ve amel, inanç ve eylem olarak kabul edip yaşamış ve bu bütünlük içinde yaşanması gerektiğini savunmuştur. Hayata yansımayan ya da yansıtılmayan, eski deyimle *kuvveden fiile intikal etmeyen* ya da olması gerekenden farklı yansıtılan inancı, imanın özüne aykırı ve hatta onu kötüye kullanma olarak değerlendirip şiddetli ve vurgulu ifadelerle yermekten asla çekinmemiştir. Onun hakkında "**dinsizliğe, kaba sofuluğa ve riyâkar taassuba savaş açmıştı. Âkif için din, doğruluk ve ilerlemektir. Âkif, şiirle va'z eden bir muttaki, bir ahlakçı idi**" diyen Mazhar Osman (v. 1951) da bu sözleriyle Mahir hocamızın

---

⁶ Fussilet (41), 33

"içtimâî mürşidimiz" tespitini onaylamakta ve kendince yorumlamış olmaktadır.

Âkif merhum **hayata ve olaylara vahiy öncelikli bakan**, bu sebeple de engin bir ferâset, öngörü ve önsezi sahibi olan, "**muhaddes ve mülhem**" denilebilecek bir mürşid kimliğiyle öne çıkmaktadır.

Câmileleri "**efkâr-ı milleti tenvir için ne müsait yerler**" diye nitelendiren Âkif, irşat faaliyetleri hakkında özgün değerlendirmelere sahiptir. Önce, "**vâizlik, nâsihlik, mürşitlik gayet müşkil vazifelendendir**" diye açık ve genel bir tespit yapmakta sonra da "**Cemaat-i müslimine artık içtimîyât lazım, içtimîyât. Vâiz, milletin mâzisini, halini bilmeli, cemaati istikbâle hazırlamalı**"⁷ diye, bir taraftan irşat görevinin temel işlevini vurgularken, bir taraftan da "**içtimâî mürşidimiz**"in yani bizzat kendisinin yapıp ettiğinin boyutlarını ortaya koymaktadır.

Bize göre Âkif merhumun şu sözleri de Mahir hocamızın kendisi hakkındaki "**içtimâî mürşidimiz**" tanımlaması ve işlevine oldukça açıklık ve derinlik kazandırmaktadır:

"Vâizlik, mürşidlik edecek adamın yalnız sebî-i hakkı tanınması kâfi değildir; o caddeye çıkan yolların nerelerden sapmak ihtimali olduğunu da iyice bilmelidir. Bir de yanlış yol tutanlara "dalâlettesin!" demekle iş bitmez. Oraya nasıl düşmüş; sâha-i reşâda nasıl çıkacak, buraları tamamiyle tayin etmeli, sonra biçârelerin eline yapışmalıdır. Hele tekfir, tehdit makamında ele alınacak silahlardan değildir. Zira bunun ika edeceği mevt-i mânevîyi duyacak hisler pek azaldı. Onun için "Sus! Kâfir oldun!" nidâsı top gibi patlarsa yine kurusıkı telakki olunacak."

"Aykırı fikirleri devirecek kudreti kendilerinde göremeyenler; sebî-i hakkı bulabilmek için bir hayli mücâhede geçirmiş olmayanlar mevki-i irşada çıkıp da ibâdullahı idlâle kalkışmamalıdır.

Sözlerini dinletebilip de efkârı arkalarından getiremeyenler, cemaati kâbil-i hitap olmamakla töhmetliyerek işin içinden sıyrılıveriyorlar; asıl kabiliyetsizlik ile aczin kendilerinde olduğunu hiç hatırlarına getirmiyorlar."⁸

"İçtimâî mürşidimiz" Âkif merhum, bir yandan irşat görevlileri hakkında bu fevkalâde isabetli uyarı ve tespitlerde bulunurken, diğer

⁷ Kur'an'dan Ayetler ve Nesirler, s. 279 (Nşr. Ö. Rıza Doğrul, İstanbul, 1944)

⁸ Kur'andan Ayetler ve Nesirler, s.70

yandan irşadın muhatabı olan halkın, bazı dini değer ve ilkeleri yanlış yorumlayıp ihmal etmelerine veya sadece "teberrük" konusu edinmelerine de tam bir ehliyet ve ciddiyetle karşı çıkmaktadır. Esasen o "teberrük" ilkesini değil, **teberrükle yetinen dindarlık gösterilerini** eleştirmekte, dinî ilkelerden ve teberrüke konu olan değerlerden fiilen yani gerektiği gibi yararlanmayı önemsemekte ve önermektedir. Meselâ "**Ashâb-ı kirâmdan iki kişi karşılaştıklarında ayrılmadan önce mutlaka biri diğerine Ve'l-asrı sûresini okurdu. Sonra öteki, arkadaşına selâm verir ve öylece ayrılırlardı**"⁹ rivayeti konusunda şöyle der: "**Ashâbın bu âdeti, teberrük içindir (sürenin yüzü suyu hürmetine nâil olmak içindir) zannında bulunanlar yanılıyorlar.** Zirâ bu sûre-i güzîni okumaktan maksat, içindeki mânâları, husûsiyle **hakkı, sabrı tavsiyede bulunmayı** karşısındakine hatırlatmaktır. Tâ ki arkadaşından ayrılmazdan evvel onda bir hayırlı vasiyyet, nasihat varsa onu kendisine celbetmiş olsun."¹⁰

Âkif, bu düşüncelerini *Safâhat*'ta şöyle şiirleştirmiştir:

*Halık'ın nâmütenâhî adı var, en başı "Hak",
Ne büyük şey kul için, hakkı tutup kaldırmak!
Hani ashâb-ı Kirâm ayrılalım derlerken,
Mutlaka "sûre-i ve'l-asr"ı okurmuş, bu neden?
Çünkü meknûn o büyük surede âsâr-ı felah,
Başta iman-ı hakikî geliyor, sonra salah!
Sonra hak, sonra sebat; işte kuzum insanlık
Dördü birleşti mi yoktur sana hüsrân artık!*¹¹

---

⁹ et-Taberâni, *el-Mu'cemu'l-evsat*, V, 215; el-Beyhaki, *Şuabu'l-iman*, XI, 348

¹⁰ Ersoy, *Tefsir yazıları ve vaazlar*, s.80 (Ankara, 2012, DİB yayınları)

¹¹ *Safâhat*, s. 419

İki Uygulama

Burada bir parantez açıp söz konusu rivayet hakkında "sahih" hükmü veren Nâsıruddin el-Albâni'nin (v. 1999), Âkif merhumun yorumunu destekleyen, sahabe uygulamaları ile ilgili bir değerlendirmesine yer vermek istiyorum. el-Albâni diyor ki:

"Bu hadisteki selefimizin amelinde, uygulamasında bizim için iki edep ve fayda bulunmaktadır:

1. Ayrılırken Selâm Vermek. Bu konuda Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in açık bir buyruğu bulunmaktadır:

Herhangi biriniz bir meclise vardığında selam versin; ayrılmak istediğinde de selam versin. Bu iki selam'ın birincisi ikincisinden daha gerekli değildir, (ikisi de aynıdır).¹²

2. Asr Sûresi'ni Okumak. Biz inanmaktayız ki ashâb-ı kirâm, Allah'a yaklaşmak maksadiyle dinde herhangi bir ibâdet uydurmaktan ümmetin en uzak duran neslidir. Onların yapmaya devam ettikleri bir davranış, Nebî *sallallahu aleyhi ve sellem*'den söz, fiil veya takrir olarak öğrendiklerinden ibarettir. Aksi halde kendiliklerinden bir şey uydurup yapmazlar. Nitekim Allah Teâlâ, "**Muhacir ve Ensar'dan İslâm'a ilk girenler ile bunların yolunu güzelce izleyenlerden Allah razı olmuş, onlar da Allah'tan razı olmuşlardır ve Allah onlara içinde ırmaklar akan cennetler hazırlamıştır. Orada temelli kalacaklardır. En büyük bahtiyarlık işte budur.**"¹³ âyeti ile onları en güzel şekilde övmüş bulunmaktadır.

Abdullah İbn Mes'ud *radıyallahu anh* ve el-Hasen el-Basri de şöyle demiştir:

*Kim, birilerini örnek alıp onların gidişâtını izlemek isterse, Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in ashâbını izlesin. Çünkü onlar, bu ümmetin kalpleri en temiz/iyi, ilmî açıdan en derinlikli, (yaşayışları) en külfetsiz, istikâmeti en sağlam, gidişâtı en güzel ve mutedil olanlarıdır. Allah onları Nebî'sine sohbet arkadaşı olarak ve dininin yerleşimini sağlamak için seçmiştir. O halde onlara ait bu üstünlükleri tanıyın ve izlerini takip edin. Zira hiç şüphesiz onlar, dosdoğru yol üzerindedirler.¹⁴*

¹² Ebu Davud, Edep 139; Ahmed b. Hanbel, Müsned, II, 130, 439

¹³ et-Tevbe (9),100

¹⁴ Bk. el-Albâni, *Silsiletü'l-ehâdisu's-sahiha*, VI, 147; İbn Abdilberr, *Camii'l-ilm ve fadlih*, II,119 (kahire , 1388/1968, 2. baskı); İbn Kudâme el-Makdisî (541-620), *Zemmü't-te'vil*, s. 32

Âkif merhum, "içtimâî mürşid" kimliğiyle yaptığı yukarıdaki yorum ve mısralarıyla Asır Suresi'ndeki dinamizmin içtimâî/sosyal hayata intikalinin ve hüsrandan/zarardan kurtuluş mutluluğunun sureyi teberrüken okumakla değil, oradaki esaslara göre yaşamakla mümkün olacağını vurgulamaktadır. Aynı şekilde O, **saygı gösterisinin** de gerçek ve fiili saygı yerine geçemeyeceğine dikkat çekmektedir:

Ya açar Nazm-ı Celil'in, bakarız yaprağına;
Yâhud üfler geçeriz bir ölünün toprağına.
İnmemiştir hele Kur'ân, bunu hakkıyla bilin,
Ne mezarlıkta okunmak, ne de fal bakmak için!¹⁵

Tespit, Teşhis ve Reçeteler Kitabı Safahat

Kasıtlı tavırların ve gerçek anlamından saptırılmış kavramların toplumda oluşturduğu kaos ve perişanlık "**içtimâî mürşidimiz**"in pek tabii olarak sessiz kalamayacağı konulardır. Bu noktadan bakıldığı zaman **Safahat maddi-manevi, ferdi ve içtimâî/toplumsal dertlerin tedavisini üstlenmiş reçeteler kitabı** olarak karşımıza çıkmakta ve pek canlı ve vurgulu ifadelerle örgülenmiş değerlendirmeler irşat ve tebliğler içermektedir. O, tüm içeriğini yazarının ağızından tek bir beyitle şöyle haykırmaktadır:

İşte dert, işte devâ, bende ne var? Bir tebliğ...
Size âid sizi tahlis edecek sa'y-i belîğ.¹⁶

Tek başına bir cemaat hüviyetiyle "**içtimâî mürşidimiz**" Âkif merhum, millet ve ümmete yönelik tespit, tebliğ ve tekliflerinin özünü, son kez ve herkes için geçerli olmak üzere genel bir ilke olarak şöyle dile getirmektedir:

Allah'a dayan, sa'ye sarıl, hikmete râm ol.
Yol varsa budur, bilmiyorum başka çıkar yol.¹⁷

[Mahir İz hocamız, bu beyitteki "**hikmete râm ol**" cümlesinin "**hükmüne râm ol**" olduğunu bizzat Âkif merhumdan nakledip ve kelimenin Osmanlıca yazılışındaki (حكمة) **nûn** harfinin noktasının - mürekkebin dağılması sebebiyle- **te** harfi zannedilmesi sonucu

---

(Kuveyt, 1406, 2. baskı). Her iki kaynakta, benzer ve daha kısa sözler el-Hasen el-Basri'den de nakledilmektedir.

¹⁵ "Süleymaniye Kürsüsünde", *Safahat*, s. 16

¹⁶ *Safahat*, s. 164 (İkinci Kitap)

¹⁷ *Safahat*, s. 357 (Gölgeler)

"hikmete"(حکمته) diye okunup yazıldığını anlatmıştı.¹⁸ Ayrıca hoca Konya Yüksek İslam Enstitüsü'nü ziyaretinde beytin yukarıdaki şekilde levhalaştırılmış olduğunu görmüş, ilgilileri uyarılmış ve daha sonra Enstitü müdürü rahmetli Veli Ertan Bey, hocaya "hükmüne râm ol" diye beyti düzelttiklerini bildirmişti.

Biz burada *Safahat* baskılarında yer alan yaygın şekli vermiş olduk. Ancak merhum hocamızın beyanını ve uyarısı üzerine yapılan düzeltmeyi dikkate alacak ve bundan böyle "**hükmüne râm ol**" diye yazacağız.]

Yukarıdan beri çizmeye çalıştığımız çerçevede millet ve ümmet için fikrî ve fiilî önderlik ortaya koymuş olan merhum Âkif hakkında "**çelik karakterli içtimâî mürşidimiz**" tanımlamasını yapan merhum Mahir İz hocamızın gerçekçi, abartısız ve dikkate alınıp üzerinde çalışılmaya değer özgün bir değerlendirmede bulunduğu kanaatindeyim.¹⁹ Benim burada yaptığım ise, "İstiklâl Marşı ve Mehmed Âkif Yılı" vesilesi ile "**çelik karakterli içtimâî mürşidimiz**" tanımına dikkat çekmekten ibarettir.²⁰

Bir Uyarı

Muhterem Mahir İz hocamızın Âkif merhum için yaptığı "çelik karakterli içtimâî mürşidimiz" tanımlaması çerçevesinde yazdığım bu yazıda ben de üstad hakkında -yukarıda görüldüğü gibi- "**tek başına bir cemaat**" nitelemesinde bulundum.

Dergide yayımlanmadan önce görüşünü almak üzere yazıyı gönderdiğim dostlardan biri, telefon edip Âkif için "tek başına bir ümmet" nitelemesinin daha doğru olacağını söyledi. Gerekçe olarak da "son yıllarda ülkemizde cereyan etmiş olan dünya çapındaki bir olumsuzluk sebebiyle cemaat, hoca efendi ve hatta hizmet gibi kelimelerin kullanımı toplum tarafından kuşkuyla karşılanmaktadır" dedi. "Artık mevcut cemaatler de bir bakıma ümmet içindeki

¹⁸ Bana bu olayı hatırlatan Y. İslam Enstitüsü'nden dönem arkadaşım Muhteşem Ağır ve olayın Veli Ertan ile ilgili kısmının haberini veren Prof. Dr. Mustafa Uzun beylere teşekkürlerimi arz ederim.

¹⁹ Âkif merhumu, kendine özgü özellikleri ile doğru ve dostça özgün ifadeler eşliğinde tanımak ve edebi zevkini geliştirmek isteyenlere, Ertuğru Düzdağ'ın hazırladığı *Üstâdim Mehmed Âkif-Muallim Mâhir İz'in Hatıraları*- adlı kitabı öncelikle okumalarını ve yine Sayın Düzdağ'ın Âkif ve Safahat ile alakalı eserlerini takip etmelerini tavsiye ederim.

²⁰ Ayrıca "Çelik Karakterli İçtimâî Mürşimiz" Âkif, başlığı ve İsmail Seyidoğlu mahlasıyla Altınoluk Dergisi'nin Nisan 2021 sayısından itibaren yılsonuna kadar her sayısında -nasipse-değerlendirmelerde bulunmaya çalışacağım.

parçalanmışlıktan sorumlu yapılar olarak algılanmaktadır. Bu sebeple Âkif hakkında "tek başına bir cemaat" denilmemeli. O, ümmet-i Muhammed'in tümünü dert edinmiştir. Onun için cemaat yok, ümmet vardır," diye sözlerine devam edip itiraz ve ikazda bulundu.

İfâde-i Merâm

Telefon görüşmemizde dostuma da söylediğim gibi, açıkçası hatırıma gelmesine rağmen ben "**tek başına bir ümmet**" diyemedim. Çünkü bu ifade Yüce kitabımız Kur'an-ı Kerimde "**Doğrusu İbrâhim, Allah'a itaat eden, bütün batıl dinleri bırakıp sadece O'na boyun eğen tek başına bir ümmetti. O, hiçbir zaman müşriklerden olmadı.**" anlamındaki âyet-i celilede²¹ Hz. İbrahim hakkında sadece bir kere geçmekteydi.

Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* Efendimiz de gençliğinde Ukaz panayırında dinlediği ünlü hutbeyi, peygamberlik yıllarında Hz. Ebû Bekir'den ikinci kez dinlediği zaman, tevhid inancına işaret eden sözlerinden dolayı hutbenin câhiliye döneminde ölmüş olan hatibi Kus b. Sâide²² için "**Allah Kus'a rahmet eylesin, kıyamet gününde onun ayrı bir ümmet halinde diriltileceğini umarım**" buyurmuştu.

Doğrusu ben cemaat kelimesini ve ifade ettiği yapıyı "hizmet grubu" anlamında düşünmüş ve Âkif merhumun herhangi bir cemaate bağlı olmadığını da göz önüne alarak onun için "tek başına bir cemaat" demiştim. Yoksa ümmet bünyesinde ayrılık odağı niteliğindeki bir cemaat hiçbir zaman aklıma gelmemişti, gelemezdi de. Aksi halde öylesi bir durumda merhum için "tek başına cemaatler üstü bir cemaat" demek kuşkusuz daha doğru olurdu.

Bilinen bir gerçektir ki Âkif merhum, tefrika unsuru olan ayrılıkçı yapı anlamındaki gruplaşmalar hangi sıfatla anılırsa anılsın ve hangi temele dayanırsa dayansın hepsine birden birlik ve ümmet olma çağrısı yapmaktaydı. 6 Mart 1913 tarihinde yazdığı hadis yorumunda Balkanlardaki kavmiyetçilerin sebep olduğu felakete gösterdiği tepki ve uyarı, onun sözünü ettiğimiz çağrısının ve cemaatler üstü kimliğinin açık göstergesiydi.

Hani, milliyetin İslâm idi... Kavmiyyet ne!

---

²¹ Nahl Sûresi (16), 120

²² Bk. "Kus b. Saide", *DİA*, XXVI, 460 (Ankara, 2002)

Sarılıp sımsıkı dursaydın a milliyyetine.

...

Müslümanlık'ta «anâsır» mı olurmuş? Ne gezer!
Fikr-i kavmiyyeti tel'în ediyor Peygamber.
En büyük düşmanıdır ruh-i Nebî tefrikanın;
Adı batsın onu İslâm'a sokan kaltabanın!

...

Artık ey millet-i merhûme, sabâh oldu uyan!
Sana az geldi ezanlar, diye ötsün mü bu çan?
Ne Araplık, ne de Türklük kalacak, aç gözünü!
Dinle Peygamber-i Zîşân'ın İlâhî sözünü.

...

Veriniz başbaşa... Zîrâ sonu hüsrân-ı mübin:
Ne Hilâfet kalıyor ortada billâhi, ne din!
«Medeniyet!» size çoktan beridir diş biliyor;
Evvelâ parçalamak, sonra da yutmak diliyor,

...

Görmüyor gittiği yanlış yolu, zannım, çoğunuz...
Size rehberlik eden haydudu artık kovunuz!²³

Benim "cemaat"ten kastım, kitaplarımızda geçen meselâ İmam el-Evzâi'nin sahabe-i kirâm'ın özelliklerini sayarken kullandığı, "Hz. Peygamber ve sahabilerin inanç ve yaşayışlarını benimsemiş müminler topluluğu, yani 'vahyi önceleyen müslümanlar' arasında yer almak" anlamına gelen "**lüzûmu'l-cema'a**"²⁴ ve yine bir hadis-i şerifte geçen "İslâm toplumundan ayrılan" demek olan **et-târiku li'l-cema'a**"²⁵ ifadelerindeki "cemaat"ti. Âkif'çe söylemek gerekirse, "**milliyyeti İslâm olan**" cemaatti.

Ben "tek başına bir cemaat" derken Âkif merhumun Kitap Sunnet başlığı ve "**ben müslümanlardanım**" diyen²⁶ bir duruşa sahip bulunduğunu, aynı zamanda yaşadığı dönemdeki şâirler, edipler, düşünürler içinde ve fakat onların herbirinin bağ ve bağlantılarının

²³ *Safahat*, s. 241-244 (Hakkın sesleri, Üçüncü kitap)

²⁴ Geniş bilgi için bk. Çakan İ. L., *Sahâbe Kıvâmı*, s. 89 vdd. (İFAV yayınları, İstanbul, 2020)

²⁵ Bk. İbnu'l-Esir el-Cezeri, *Câmiu'l-usul*, X, 213(thk. Abdülkâdir Arnavud, birinci baskı)

²⁶ Bk. Fussilet suresi (41), 33

dışında tek başına hepsine bedel bir konumda olduğunu ifade etmek istemiştim. Benim o tanımdaki merâmım bu idi.

Netice

Âkif merhum için ister "tek başına bir ümmet" densin, isterse benim düşündüğüm çerçevede "tek başına bir cemaat" densin, onun kendine mahsus özgün ve kapsamlı kimliği anlatılmış olur, diye düşünüyor ve "**cümlenin maksudu bir amma rivayet muhtelif**" fehvasınca ortada ciddi bir farklılığın ve hatanın bulunmadığına inanıyorum. Mahir İz hocamızın tanımıyla o bizim "**çelik karakterli içtimâî mürşidimiz**" dir.

Durum bu olunca dostumun uyarı gerekçelerine hak vermekle birlikte, "tek başına bir ümmet" tanımlamasının Yüce Rabbimiz ve Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem Efendimiz*'e mahsus bir iltifat ve takdir cümlesi olarak kalmasını edep gereği sayıyor ve "hak edeni takdir" sünnetine uymuş olmak maksadıyla Âkif merhum için Mâhir hocamızın "**çelik karakterli içtimâî mürşidimiz**" tespitinin yanında "tek başına bir cemaat" nitelemesinin de anlayışla karşılanacağını ümit ediyorum.

Bu vesile ile her iki üstadımıza da Yüce Rabbimizden gani gani rahmetler diliyorum.

21 Mayıs 2021